

І. Чыгрынаў

Дзівак з Ганчарнай вуліцы (ПТУШКІ ляцяць НА волю)

Апавяданне

У Залужжы мне казалі: «А Дземідзёнак пайшоў ад нас. Яго ўжо няма ў гарадку».

Але ж куды падаўся Дземідзёнак?..

Можа, адзін я добра і ведаў гэтага чалавека.

Ён па'явіўся ў нашым гарадку гады праз тры пасля вайны і пасяліўся ў хаце Дакуліхі, адзінокай старой, якая спачатку прыняла яго як кватаранта, каб мець за гэта на старасці якую капойку, бо яму ішла пенсія, але потым адмовілася ад тых грошай.

Я ж сустрэў Дземідзёнка, калі ён лічыўся ўжо на Ганчарнай вуліцы старажылам.

У нядзелю раніцай стаяў я на падворку і слухаў, як гудуць каля дзядзькавых вулляў пчолы.

— Дзімідзёнак ідзе,— пачуліся раптам галасы. Я азірнуўся і ўбачыў незнаёмага старога, ікі шыбаваў з клеткай у руцэ сярэдзінай вуліцы. Ён быў невысокага росту, згорбленвд, з белай бародкай і такімі ж белымі валасамі, што выбіваліся з-пад саламянага брыля. На незнаёмым была вылінялая сацінавая кашуля з манішкай, падпярзаная поясам з кутасамі, а на рубчыкавых штанах віднелася некалькі невялікіх латак. Стары хуценька перабіраў нагамі, быццам вельмі спяшаўся куды. Хадзіў ён на дыбачках, таму ўся яго шчуплая ^юстаць у час хады падавалася наперад.

— Дземідзёнак!.. Дземідзёнак!..— зноў пачуўся крык, і на вуліцу пачалі збѣгацца дзеці. Але да стррога яны не набліжаліся. Трымаліся крыху воддаль або ціснуліся за ім ззаду. А стары ішоў сабе ўздоўж вуліцы і, здавалася, не заўважаў іх. Тады я і прыгадаў, як у свой час таксаліа басанож бегаў з равеснікамі за дзівакаватым Цімкам. Цімка жыў на самым канцы Калгаснай вуліцы, але мы і туды дабіраліся. І цяпер штосьці падобнае адбывалася.

«Неразумнае дзяцінства»,— падумаў я. А ўвечары, калі маці прыгнала карову з пашы, запытаў:

— Дзімідзёнак?.. Хто гэта?..

— Як хто? Ну, Дземідзёнак і Дземідзёнак. У Дакуліхі жыве.

Было іідаць, што яна не вельмі ахвоча да маёй размовы, але маўчаць не стала.

— І дзгці беглі за ім?

Я кіўцуў галавой.

— Паршыўцы! Лазой трэба сеч, блазнюкоў! — Яна ўздыхнула і ўзялася пераплятаць свае косы.— Дземідзёнак такі ж, як і ўсе, чалавек. Праўда, можа ён нейкі ўжо занадта дзівакаваты.

Маці с купілася на словы, і я адчуў, што яна болын клапацілася, каб сын яе не падумаў кепскага пра чалавека.

— Прыйшоў ён сюды аднойчы вясной і стаў жыць у Дакуліхі. А што за чалавек ды адкуль — каму рупіць. Ці мала людзей пасля вайны па наваколлю без прытулку хадзіла. Вайна няіуногім так мінулася. І ў кожнага сваё гора. Можа, і яго гняздо параскідала. Ну, і прытупаў чалавек на нашу вуліцу дажываць свой век. Добра, што пенсія ў яго. Здаецца, і Дакуліха тдады за гэтым пагналася...

Маці зімоўкла. Ёй трэба было штосьці зрабіць у сенцах, і яна выйшла...

— А стары ён аказаўся ўвішны... Гэта я ўсё пра Дземідзёнка,— сказала яна, калі вярнулася.— Дык я кажу: Дакулісе на кватаранта пашэнціла. Бывае, дзянѣк бегае вакол хаты, корпаецца то ў гародчыку, то двор падчышчае, ды і на вуліцы насупраць Дакуліхінай хаты не тсе, што ля іншых,— чыста. Здаралася мне заходзіць да іх. Ветлівы Дземідзёнак гэты. Толькі чамусьці неразгаворлівы. Панурыцца і маўчыць. Нібы кляймо на ім якое. Усе

ж адзш ды адзш дзень пры дні.

Але гэта б нішто яшчэ. Маўклівых на свеце таксама набярэцца і, можа, болын чым гаваркіх. Ды прыспічыла яму па нейкай патрэбе пайсці ў нядзелю на рынак. То ніколі не хадзіў туды, а тут раптам пацягнула. Можа што хацеў купіць сабе або Дакулісе. І вось якраз з Т.ІГО часу чалавека быццам падмянілі. А ўсё з-за птушак. І хто іх там надумаў прадаваць,— сама не ведаю, бо ніколі ж раней я не заўважала, каб хто прыносіў птушак на рынак наш. Ну, там малако, яйкі, а то ж птушкі! Гандляваць птушкамі!.. Смяхоцце адно. Але ж ён купіў іх. І потым зачасціў на рынак. Убачыць птушку і купляе. А некаторым нібы аднаго гэгага і не хапала. Пачалі лавіць і прадаваць птушак. Сорам аж. Ну, а ён купляе іх і выпускае недзе.

Людзі тым часам языкі чэшуць:

— Дык ён жа перапрадае іх і гэтым самым вунь якую капейку зарабляе.

Ніхто ж не ведае, што небарака на сваю пенсію тых птушак купляе. Часам без куска хлеба бывае. Дакуліха сваім корміць. Нарэшце дайшло да таго, што пачалі прыносіць птушак яму дадому. Тады і не вытрымала Дакуліха. Спачатку сароміла, потым узяла палена дэг аднаго прагнала з хаты, другога. Глядзіш, і перасталі хадзіць. Але ж стары не кінуў свой занятак...

З таго вечара я заўсёды выходзіў з хаты, калі чуў, як крычалі на вуліцы: — Дземідзёнак!..

Дзеці кожны раз беглі за ім на рынак, і пасля я даведаўся, што яны былі таксама галоўнымі пастаўшчыкамі птушак.

Дземідзёнак хадзіў толькі па сярэдзіне вуліцы. Я прыкмеціў, што на ім заўсёды была адна і тая ж сацінавая кашуля, і праз некалькі дзён я ўжо мог сказаць, колькі на яго штанах накладзена латак. У нядзелю ён праходзіў паўз нашу хату двойчы — на рынак і адтуль. Пры гэтым ён ніколі не глядзеў па баках. Але аднойчы ён здрадзіў сваёй звычцы, калі гэта толькі было звычайкай. Ён раптам паглядзеў на мяне. І можа таму, што для яго я на гэтай ціхай вуліцы быў чалавек новы, ен нечакана зняў свой руды брыль і прывітаўся. З таго разу ён ужо не праходзіў міма, каб хоць не дакрануцца рукой да свайго брыля. Рабіў ён гэта паспешліва, нібы шкадаваў патраціць на непатрэбную справу лішняга часу.

Паступова я пачаў лавіць сябе на тым, што ўжо не магу не думаць аб ім. Мяне неяк цалкам захапіў гэты пануры дзівак, і я, напэўна, шмат перажыў бы, калі б аднойчы ён не выйшаў на вуліцу са сваёй клеткай.

Што ж за чалавек ён?

У павэдзінах Дземідзёнка мне не хацелася бачыць адно звычайнае, няхай нават дзіцячае, 'ахапленне адзінокага старога. Чамусьці не верылася, што ён вось так узяў ды ўзваліў ш сябе клопат, які ў астатніх выклікаў спагадлівую ўсмешку. А можа ён па прастаце сваёй адно палічыў за зло, а другое — за дабро і тады зрабіў свой дзіўны занятак — купляць і выпускаць на волю птушак — мэтай таго жыцця, якое яшчэ заставалася за ім, якое трэба было пражыць?

Мяне цягнула да Дземідзёнка, і я хутка гатовы быў разам з хлапчукамі бегчы за ім на рынак, хог ь і лічыў, што яны гэтым крыўдзяць яго.

У далейшым амаль так і атрымалася...

Здарылася, што адзін раз Дземідзёнак не знайшоў на рынку птушак. Сгары вяртаўся адтуль узрушаны.

Насутіаць нашай хаты Дземідзёнак спыніўся. Ён пастаяў крыху непадалёку ад лаўкі, на якой я сядзеў, затым павярнуў на Калгасную вуліцу. Тады я і рашыўся пайсці следам. Але ўсю дарогу, пакуль плёўся за ім, адчуваў, што раблю нешта не тое, і мне было сорамна. !